



Niilo Mäki  
INSTITUUTTI

**Oppimisen polkuja ja tuen portaita  
– tutkimusperustainen tuki  
kasvatus- ja opetustyössä**

# Lukino-hanke

Riikka Heikkilä

- LUKINO on Niilo Mäki Instituutin hanke 2020-2024. Hankkeessa kehitetään arviointimenetelmiä lukitaitojen ja nopean nimeämisen arviointiin.
- Hankkeessa kerätään myös tutkimusaineistoa 5-16-vuotiaiden nimeämisestä, lukitaidoista, laskusujuvuudesta, tarkkaavuudesta ja näiden välisistä yhteyksistä.
- Hankkeen tuotoksina syntyy mm. sähköinen ja selainpohjainen AKI-luku- ja kirjoitustaidon menetelmä luokille 3-6, uudistettu nopean nimeämisen testi uusine normeineen sekä Kummi-sarjan julkaisu nimeämisestä.



# Lukusujuvuus ja nimeäminen

- Sujuva lukeminen on tarkkaa, nopeaa ja ilmeikästä. Lukemisen sujuvuus on silta teknisestä lukutaidosta luetun ymmärtämiseen. Kun lukeminen sujuvoituu, resursseja jää enemmän ymmärtämiselle → siksi sujuvuus on tärkeää.
- Sujuvuuden vaikeuksien taustalla on usein nimeämisen hitautta. Sujuvuuden kehittymiseen tarvitaan riittävä määrä harjoittelua → innostaminen ja motivointi on tärkeää.
- Nopea nimeäminen: kykyä hakea sujuvasti mielestä sarjallisessa muodossa esitettyjä nimikkeitä.
- Nimeämisenopeus ennustaa lukemisen kehittymistä jo ennen kouluikää ja on taustataito lukemiselle.



# Nykykäsitys lukemisen taidoista ja niiden tukemisesta

Jarkko Hautala

- Keskeisin lukuvalmius on fonologinen tietoisuus (taito jakaa puhetta eri kokoisiksi yksiköiksi), ja siinä erityisesti foneeminen tietoisuus (äännetietoisuus).
- Fonologinen tietoisuus kehittyy suuremmista yksiköistä kohti pienempiä, eli tavuista äänteisiin.
- → Varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota kielellä leikkimiseen sekä kirjainten kanssa että ilman siten, että siirrytään tavuista kohti äänneitä.
- Lisäksi kirjaintuntemus on tärkeä lukuvalmius.

- Nopea sarjallinen nimeäminen (RAN) on esilukemista. Ennustaa tulevaa lukusujuvuuden kehittymistä.
- Dekoodaus: prosessi, jossa kirjaimia vastaavat äänteet kootaan työmuistissa yhteen tunnistettavaksi kokonaisuudeksi. Hitailta lukijoilla dekodaus on hidasta ja selittää dysleksiaa.
- Harjoittelun myötä dekodausprosessi sujuvoituu, ja usein toistuvat kirjainjonot alkavat muodostaa edustuksia näköjärjestelmään. Näiden edustusten aktivoituminen helpottaa dekodausta.

- Ääneen lukemista tulisi harjoitella pitkään.
- Huomiota tulisi kiinnittää myös äänen painotukseen eli prosodiaan.
- Tehokkaimmaksi lukusujuvuuden harjoitusmenetelmäksi tiedetään toistava ääneen lukeminen, jossa samaa tekstiä luetaan useaan kertaan.
- Myös oman lukemisen monitorointi (virheet, ymmärtämisen taso) on tärkeää.

- Kun kieliopilliset rakenteet hallitaan sujuvammin, vapauttaa se resursseja luetun ymmärtämiselle.
- Ymmärtämistä tulisi rakentaa tekstin kielellisten viittaussuhteiden kautta.

(esim. pienten lasten kanssa voidaan keskustella mikä lihavoiduista sanoista sopisi parhaiten: "Kissa juoksi koiraa pakoon. **Kissa/Koira/Puu/Se** lähestyi uhkaavasti")

- Ensisijainen tavoite ymmärtää: mitä luen, mikä on epäselvää, miten voin ratkaista ongelman.

# Lukumotivaatio ja sen tukeminen

Miia Ronimus

- Lukumotivaatiota on käsitteellistetty ja lähestytty monesta eri näkökulmasta. Tärkeitä käsitteitä ovat esimerkiksi minäpystyvyys, oppijaminäkuva ja itsemääräytyminen.
- Heikon lukumotivaation taustalla on erilaisia yksilöllisiä ajatusmalleja. Myös oppimisympäristö vaikuttaa lukumotivaatioon.
- ReadDrama-aineistossa lukumotivaatiota selitti parhaiten oppilaan minäpystyvyys. Pelkkä hyvä lukutaito ei takaa lukumotivaatiota, jos oppilas ei itse usko kykyihinsä.





- Minäpystyvyys ja minäkuva itsestä lukijana alkavat muotoutua heti koulun alussa, suorituksista annetun palautteen merkitys alkaa kasvaa. Tarvitaan siis paljon aikuisen tukea ja kannustusta!
- Ekapeli Alku-sovellus lukemisen perustaitojen harjoitteluun on suunniteltu antamaan paljon positiivista palautetta.
- Noin 10-12-vuotiaana sisäinen motivaatio koulutyöhön alkaa laskea (samalla harjoittelun painopiste siirtyy lukusujuvuudesta luetun ymmärtämiseen). Aletaan helpommin vältellä tehtäviä, joissa koetaan huonommuutta.
- → Aikuisen tuen merkitys!

# Lukuteatteri lukusujuvuuden kehittymisen tukena

Enni Junttila

- ReadDrama tutkimushanke 2019-2023: Lukuteatterin vaikuttavuus 3.-4.-luokkalaisten heikkojen lukijoiden lukusujuvuuteen. Suomen Akatemian rahoittama hanke.
- Lukemisen kohdennetun tuen muoto pienryhmätyöskentelyyn.
- Harjoitellaan ilmaisevaa ääneen lukemista motivoivalla tavalla.
- Lukuteatterissa oppimisen kohteita lukusujuvuuden lisäksi myös ymmärtävä lukutaito, ilmaiseva lukeminen, esiintyminen, ryhmätyötaidot, lukijaminäkuva.
- Draamakasvatuksellinen ote: kiireetön kohtaaminen ja turvallinen ilmapiiri. Draamasopimus ja roolisuoja antavat turvaa lukuharjoitteluun.
- Vaatii opettajaltakin heittäytymistä ja innostumista.
- Lukuteatterissa 8 x 90 minuutin oppitunnit, 5 ryhmäläistä.

- Oppiminen tapahtuu huomaamatta, merkityksellisessä kontekstissa (näytelmätekstin harjoittelu eli toistava lukeminen).
- Myös esitykseen valmistautuminen olennaista, tekee harjoittelusta tavoitteellista.
- Lukuteatterin tavoitteellisuuden on todettu edistävän lukuteatteriin sitoutumista ja johtavan ääneen lukemisen jännityksen lievenemiseen.
- Roolissa toimiessaan oppilas voi roolisuojan avulla uskaltautua ylittämään itsensä lukemisessa.



# Itsesäätely ja toiminnanohjaus

Sira Määttä

- Itsesäätely on toimintaa, jossa yksilö muokkaa tunteitaan, käyttäytymistään ja kognitioitaan ympäristölle ja omiin tavoitteisiin soveltuvalla tavalla. → Kyky toimia tai olla toimimatta riippuen ympäristön vaatimuksista.
- Toiminnanohjaus sisältää taidot toteuttaa itsesäätelyä.
- Itsesäätelyn osatekijät:
  - Suunta:** Toiminnan tavoitteet antavat suunnan, jota kohden mennään. Voivat olla sisäisesti tai ulkoisesti asetettuja tavoitteita, sääntöjä, ohjeita.
  - Motivaatio:** Aktivoi toiminnan tavoitteen saavuttamiseksi.
  - Kapasiteetti:** Kyvyt, taidot, kognitiiviset toiminnanohjauksen taidot, jotka toimivat itsesäätelyn välineinä.
- Toiminnanohjauksen perustaidot: Inhibitio, työmuisti ja tarkkaavuus, joustavuus.
- Onnistunut itsesäätely syntyy ympäristön vaatimusten ja yksilön taitojen onnistuneesta kohtaamisesta. Itsesäätelyn kehitys on transaktionaalista yksilön ja ympäristön välillä.



- Itsesäätelyn vaikeuksista puhutaan, kun lapsella on päivittäisiä, toistuvia ja pysyviä vaikeuksia säädellä tunteita, ajatuksia tai toimintaa. Taustalla ovat usein puutteelliset toiminnanohjauksen taidot, mutta pulmat voivat olla osa laajempaa kehityksellistä kokonaisuutta tai psyykkisiä vaikeuksia.
- Itsesäätelyn pulmat ilmenevät **alisäätelynä** (taidot ovat tilanteeseen nähden riittämättömiä) tai **ylisäätelynä** (tunteiden ja niihin liittyvän käyttäytymisen liiallista inhibitiota).

- Koulu on tärkeä konteksti toiminnanohjauksen kehittämisessä! Tukemisen kulmakivenä on ympäristön muokkaaminen siten, että se antaa käyttäytymiselle selkeän **suunnan** ja vahvistaa palautteen avulla oppilaan **motivaatiota**.



- Tukemista tehdään koko koulun toiminnan, oppituntien aikaisen tukemisen ja yksilön tasoilla. Tärkeintä on, että oppilas tietää, mitä häneltä vaaditaan (suunta) ja oppilas saa riittävästi ja positiivista palautetta toiminnastaan (motivaatio).

# Tartu tarinaan - Toiminnallista lukuiloa!

Suvi Ylönen

- Tartu tarinaan-hanke 2018-2020. Tavoitteena lisätä keskisuomalalaisten lasten ja perheiden lukuiloa sekä innostaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä lukemaan enemmän tarjoamalla konkreettista materiaalia toiminnan tueksi. → Tuotoksena jaetaan keskisuomalaisiin päiväkoteihin Lukubokseja.
- Lapsille lukeminen on vähentynyt ja suomalaislasten kiinnostus lukemiseen on hyvin vähäistä.

- Lukeminen mm. tukee monipuolisesti lapsen lukitaitojen kehitystä, sosioemotionaalisia taitoja ja ehkäisee syrjäytymistä.
- Jokaisella lapsella pitäisi olla oikeus saada kokemuksia lukemisesta → varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella tärkeä rooli!
- Lukuboksi-toimintamallissa on huomioitu sisäisen motivaation merkitys (itse-määräämisteoria) lukemiselle ja lukuilolle; lapsi saa autonomian tunnetta, hän kokee onnistuvansa ja lukemista ja oivaltamista yhdessä.





- Käytännössä lapsi esimerkiksi saa valita, mitä luetaan, tehtäviä mukautetaan onnistumisen mahdollisuuksien takaamiseksi ja ryhmän vuorovaikutus on keskeisessä roolissa yhteisessä ongelmanratkaisussa.
- Lukuboksi-toiminta on tiettyyn teemaan liittyvä lukuseikkailu, jossa huomioidaan lasten osallisuus ja toimijuus ja jossa lukeminen liittyy lapsia innostavien tehtävien ratkomiseen.
- Lukuboksi sisältää konkreettisen materiaalipaketin, jossa on mukana laadukkaita lastenkirjoja ja ohjeistus ja vinkkejä henkilökunnalle sekä kotiin toimitettavaa materiaalia.
- Yksi Lukuboksi-jakso kestää ryhmässä noin 6-8 viikkoa, ja sen aikana rikastetaan kielellistä ympäristöä ja luetaan toiminnallisesti.
- Toimintamallin ovat kehittäneet varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Lukuboksissa on huomioitu valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

# Monikielisten lasten sanavaraston kasvun tukeminen varhaiskasvatuksessa

Adrienn Jalonen

- Äidinkieli = ensikieli. Äidinkielen oppiminen tapahtuu samanaikaisesti ympäristöön ja kulttuuriin sosiaalistumisen kanssa. Äidinkielen taito on pohja kaikelle kielitaidolle.
- Monikielisyys on voimavara, mutta ei itsestäänselvyys, vaan vaatii työtä ja sinnikkyyttä. Pikkulapsilla on erittäin hyvä valmius oppia kahta kieltä samanaikaisesti.
- Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli monikielisten lasten kielellisen kehityksen tukemisessa kasvatuskumppanuutena vanhempien kanssa. → Tuen antaminen kotona tapahtuvaan kielikasvatukseen.
- Tavoite: jokaiselle S2-lapselle kehittyä kaksi tai useampi vahvaa kieltä (toiminnallinen kaksikielisyys)
- Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä (VASU 2018)



- Kielitietoinen varhaiskasvatus. Kieltä käytetään monipuolisesti osana päiväkodin arkea ja sen tavanomaisia tilanteita. Havainnollistaminen auttaa ymmärtämistä.
- Vertaisoppiminen leikin lomassa on tärkeää. Aikuinen voi olla aluksi tukena.
- Elävä kielitaito tarvitsee aina myös itse tuottamista.
- Rakenteita ja kielioppia ei voida oppia ilman sanastoa.

- Sanaston oppiminen on tärkeää, varsinkin kielenoppimisen alussa. Ilman sanastoa ei ole ymmärtämistä, eikä ymmärtämistä ja kielioppia voida oppia ilman sanastoa.
- Sanastoa pitäisi työstää eri aistikanavien kautta monipuolisesti harjoitellen. Tärkeää on, että lapsi pystyy itse seuraamaan omaa oppimistaan, esim. tänään opitut uudet sanat.
- Sanasto otetaan haltuun yhdistämällä se kommunikation avulla aiempaan tietoon ja kokemuksiin.
- Tärkeää on kokemus siitä, että puhutut kielet/kotona puhuttu kieli ovat arvokkaita ja tärkeitä.

# Kiitos!

